

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378.1

Іванна ГУЗІЙ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті обґрунтовано важливість формування конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання; визначено особливості формування його конкурентоздатності в умовах соціального партнерства. Проблема підготовки конкурентоздатного педагога розглянута з позиції компетентнісного підходу.

Ключові слова: педагог професійного навчання, конкурентоздатність, соціальне партнерство.

В статті обоснована важність формування конкурентоспособности будущих педагогов профессионального обучения; определены особенности формирования его конкурентоспособности в условиях социального партнерства. Проблема подготовки конкурентоспособного педагога рассмотрена с позиции компетентностного подхода.

Ключевые слова: педагог профессионального обучения, конкурентоспособность, социальное партнерство.

Features of formation competitiveness of future teachers professional raining in conditions of social partnership. In the article the importance of forming competitiveness of future teachers of vocational training. The features of formation of competitiveness of future teachers professional training in social partnership. The problem of teacher considered competitive position of competent approach.

Keywords: teacher training, competitiveness and social partnership.

Мета: визначити особливості формування конкурентоздатності майбутнього педагога професійного навчання в умовах соціального партнерства.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У період реформації освітніх систем агентами змін є, у першу чергу, самі педагоги. Саме тому володіння майбутніми педагогами професійного навчання вміннями адекватно, педагогічно грамотно реагувати на різні ситуації, вирішувати складні проблеми інноваційного змісту і приймати обґрунтовані продуктивні рішення у сфері управлінської діяльності з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, а також досягнень науки та практики є ключовими показниками конкурентоздатності і продуктивності діяльності в удосконаленні якості професійної підготовки суб'єктів навчання.

Згідно з Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженим Постановою КМУ від 29.04.2015 р. № 266, виконувати функції педагога професійного навчання зможуть випускники спеціальності 015 "Професійна освіта (за спеціалізаціями)" [3]. Як наслідок, оновлено перелік спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 015 "Професійна освіта (за спеціалізаціями)" (наказ МОН України "Про затвердження Переліку спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 015 "Професійна освіта (за спеціалізаціями)" від 21.03.2016 р. № 292). Відповідно кваліфікацію "педагог професійного навчання комп'ютерного профілю" здобуватимуть студенти, які отримали ступінь "бакалавр" за

спеціальністю 015.10 "Професійна освіта. Комп'ютерні технології".

Досліджуючи професійну компетентність педагогів професійного навчання, Т. Сулима представила в роботі перелік вищих навчальних закладів, у яких присвоюють студентам кваліфікацію "педагог професійного навчання з комп'ютерних технологій". Так, автор зазначає, що станом на 2014 р. підготовку бакалаврів за спеціальністю 6.010100.36 "Професійне навчання. Комп'ютерні технології в управлінні та навчанні" здійснювали 11 вищих навчальних закладів [4, 52]. Проте 2015 р. відбулися певні зміни, що врегульовують процес підготовки педагогічних кадрів для системи професійно-технічної освіти.

Моніторинг ринку освітніх послуг дозволив виявити, що у 2016 р. за такою спеціальністю здійснено набір студентів у десять вищих навчальних закладів України. З 2017 р. підготовку таких фахівців буде здійснювати і Національний університет "Львівська політехніка", який отримав ліцензію на підготовку бакалаврів із галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)".

Освітньо-професійна програма підготовки бакалаврів за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)" ґрунтується на досягненнях педагогічної науки, зокрема професійної освіти; спрямована на розвиток теоретичної та методико-прикладної бази професійної освіти та орієнтує на актуальну спеціалізацію, у рамках якої можлива подальша професійна кар'єра з акцентуацією на новітні тенденції розвитку професійної освіти, що поглиблює фаховий

рівень з методики професійної освіти, комп'ютерних наук, інформаційних технологій і забезпечує підґрунтя для подальшої ефективної педагогічної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій.

Соціально-педагогічний аспект актуальності дослідження обумовлений соціальним замовленням на підготовку затребуваних на ринку праці конкурентоздатних педагогів професійного навчання, які вміють адаптуватися до умов мінливого соціально-економічного середовища, оперативного і творчо вирішувати поставлені перед ними завдання. Суголосною є думка науковців (Л. Сушенцева, О. Сушенцев), які стверджують, що мета професійної освіти сьогодні полягає в підготовці фахівця, затребуваного на ринку праці й особистісно зорієнтованого на самовдосконалення та саморозвиток [5].

Основним замовником для системи освіти став роботодавець (у тому числі й держава, яка виконує цю роль), покликаний реалізувати соціальне партнерство з вищими навчальними закладами. Проте освітня діяльність студентів поки що протікає у відриві від їх майбутньої професійної діяльності, оскільки визначенню особливостей формування конкурентоздатності майбутнього педагога професійного навчання в умовах соціального партнерства в наукових дослідженнях не надано уваги.

Виклад основного матеріалу дослідження. У формуванні конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)" пріоритетними у програмі підготовки бакалаврів є програмні результати навчання, що відповідають дескрипторам Національної рамки кваліфікацій, а саме: знання, уміння, комунікація, автономність та відповідальність.

Вимоги до рівня підготовленості майбутнього педагога професійного навчання закладені в програмних компетентностях (на відміну від виробничих функцій, типових задач діяльності та здатностей, на яких базувався галузевий стандарт вищої освіти попереднього покоління). До них належить інтегральна компетентність, загальні компетентності, фахові компетентності спеціальності.

Серед знань, якими має володіти майбутній конкурентоздатний педагог, важливі: знання сутності й мети професійної мобільності та особливостей її формування в майбутніх кваліфікованих робітничих кадрах; знання психологічних особливостей учнів професійної школи в реалізації організаторської, аналітичної та

соціальної функцій у вихованні креативної особистості, закономірностей та особливостей її розвитку; знання сучасних підходів, методів, методик та засобів планування, організування та проведення виховної роботи з учнівською молоддю; знання принципів ринкової економіки, сутності маркетингу і його сутності; методів організації підприємницької та управлінської діяльності та методики оцінки ефективності діяльності підприємства – підприємницького бізнесу; знання наукових понять педагогіки управління, основ педагогічної культури професійного управлінського спілкування; знання суті, завдань, принципів, методів, технік та інструментів педагогічного коучингу, які формують у спеціалістів професійні знання, уміння, навички, готовність до діяльності в умовах ринкових відносин та децентралізації освіти.

Знання й уміння, представлені програмними результатами навчання у профілі програми бакалавра з галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)", в основному відображають зміст компетентісно-діяльнісного компоненту конкурентоздатності майбутнього педагога професійного навчання.

У свою чергу, формування комунікації, автономії й відповідальності шляхом реалізації компонентів освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практика, кваліфікаційна робота) сприяє розвитку ціннісно-мотиваційного й особистісно-рефлексивного компонентів конкурентоздатності, оскільки програмними результатами цих дескрипторів є: уміння спілкуватись, включаючи усну й письмову комунікацію українською мовою та однією з іноземних мов (англійською, німецькою, італійською, французькою, іспанською); здатності використовувати різноманітні методи, зокрема інформаційні технології, для ефективного спілкування на професійному та соціальному рівнях; адаптуватись до нових ситуацій та приймати рішення; усвідомлювати необхідність навчання впродовж усього життя з метою поглиблення набутих та здобуття нових фахових знань; відповідально ставитись до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики; демонструвати розуміння основних засад охорони праці та безпеки життєдіяльності, їх застосування.

Аналіз досвіду Національного університету "Львівська політехніка" щодо стандартизації вищої освіти, зокрема, при підготовці бакалаврів із галузі знань 01

Освіта за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)" дає змогу спрогнозувати процес підготовки конкурентоздатних педагогів професійного навчання й реалізувати процес формування дослідженого явища шляхом виконання обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми (цикли загальної і професійної підготовки, усього 180 кредитів) і вибіркових компонентів (вибіркові компоненти блоку 01 (циклу загальної підготовки), вибіркові компоненти блоку 02 (циклу професійної підготовки), вибіркові компоненти інших освітньо-професійних програм, усього 60 кредитів).

Набуття фахових знань майбутніми педагогами відбувається у процесі викладання дисциплін циклів загальної і професійної підготовки, а дієвість цих знань проявляється у період проходження студентами різних видів практики в закладах професійної освіти, які є соціальними партнерами ВНЗ у досягненні спільної мети щодо якісної підготовки педагогічних кадрів нової генерації.

До складу компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів із галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)" включено такі види практики: навчально-технологічна, технологічна, педагогічна та переддипломна, на виконання яких передбачено відповідну кількість кредитів/годин.

Прогностичні результати практичної підготовки найбільш якісно досягаються в умовах соціального партнерства (у закладах професійної освіти), де студенти розвивають і проявляють у реальних умовах професійної діяльності вміння самостійно вирішувати нестандартні професійні завдання, альтернативно мислити, постійно прагнуть до вдосконалення професійної діяльності. Володіння вміннями налагоджувати комунікативні суб'єкт-суб'єктні стосунки в учнівській групі, організовувати та проводити групу й індивідуальну виховну роботу є запорукою успішної педагогічної праці, що в перспективі слугує визначальним критерієм у конкуренції щодо працевлаштування.

У формуванні конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання комп'ютерних технологій практичне навчання має особливе значення в умовах розвитку освітньої галузі, яка вже сьогодні набуває суттєво нових особливостей, спричинених децентралізацією й оновленням педагогічних систем. Дедалі чіткіше перед майбутніми педагогами професійного навчання постають ви-

моги професійної праці як поліструктурної, поліпредметної, поліфункціональної системи, що містять, крім безпосередньо професійних компетентностей, ще мета-професійні категорії для якісного виконання діяльності на основі інтеграції знань, умінь і досвіду.

Аналізуючи результати практичної підготовки студентів, М. Шамков визначає низку структурно-логічних завдань, виконання яких, на нашу думку, виступає підґрунтям формування й розвитку конкурентоздатності особистості у професійному середовищі. Автор наголошує, що в період практики забезпечується соціальна, психологічна та фізіологічна адаптація студентів до виробничих умов і виробничих колективів [6, 10–11].

Адаптаційні процеси студента до умов навчального середовища, а згодом і професійного є визначальними в темпах розвитку його конкурентоздатності. Основи соціальної адаптації майбутніх педагогів професійного навчання закладаються під час проходження навчально-технологічної практики, змістом програми якої передбачено ознайомлення із специфікою професії; опанування первинних педагогічних та інженерних умінь із дотримання правил безпеки праці; психолого-педагогічних прийомів, набуття досвіду конструктивної побудови міжособистісних взаємин у середовищі, максимально наближеному до майбутньої професійної діяльності.

Розвиток і закріплення фахових компетентностей, важливих для досягнення високого рівня конкурентоздатності педагогів професійного навчання комп'ютерних технологій, здійснюється в період проходження технологічної практики, що характеризується технологічними та конструкторськими процесами - набуттям практичних навичок за основними трудовими операціями та вдосконаленням отриманих умінь.

Технологічність в ефективному використанні інформаційних і комунікаційних технологій нині характеризує педагога як інноваційну, "мережну" особистість, яка здатна до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; сміливо генерує нові креативні ідеї; демонструє уміння поєднувати інформаційні та педагогічні технології у практиці викладання.

Під час технологічної практики майбутніми педагогами професійного навчання в закладах професійної освіти належний рівень прояву фахових компетентностей позначається на формуванні їхньої конкурентоздатності, забезпечуючи переваги в демонстрації системних

знань й умінь із: теоретичних основ організації комп'ютерного діловодства в умовах застосування сучасних інформаційних технологій; організації та методології комп'ютерного набору ділової документації; застосування базових програмних засобів та готових пакетів прикладних програм для швидкої підготовки документів у діловодстві; використання прогресивних технологій розробки програмних продуктів; дотримання принципів та вимог до алгоритмів; побудови інформаційних систем; використання інструментальних засобів для створення web-сторінок та сайтів, проектування налаштування та адміністрування у web-системах тощо.

Навчально-технологічна і технологічна практика взаємопов'язана з педагогічною та переддипломною, сприяє розвитку й закріпленню технологічних знань, умінь у педагогічних умовах. Так, майбутні фахівці поглиблюють фаховий рівень з методики професійної освіти, комп'ютерних наук, інформаційних технологій, що забезпечує підґрунтя для подальшої ефективної діяльності.

Практико-орієнтованою базою для проведення педагогічної практики є професійні навчальні заклади (професійно-технічні училища, вищі професійні училища, професійні ліцеї, коледжі, технікуми та ін.), в освітньо-інформаційному середовищі яких майбутній педагог проявляє здатність проектувати функціонування педагогічної системи, навчально-виробничий процес із застосуванням педагогічного інструментарію; проектувати навчально-плануючу документацію; ефективно поєднує інформаційні та педагогічні технології у практиці викладання; забезпечує управління (спрямування) процесів навчальної або виробничої (трудова) діяльності, виховання і розвиток особистості; володіє основами педагогічної культури професійного управління спілкування; уміє адекватно, педагогічно грамотно реагувати на різні професійні ситуації, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру, приймати педагогічно та психологічно обґрунтовані продуктивні рішення у сфері управлінської діяльності з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, а також досягнень науки і практики.

Завершальною ланкою практичної підготовки є переддипломна практика студентів, яка передуює виконанню бакалаврської кваліфікаційної роботи. Під час цієї практики поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального циклу, доби-

рається фактичний матеріал для виконання кваліфікаційної роботи. У період проходження переддипломної практики актуалізуються знання основних категорій педагогічного дослідження, принципів, методів та етапів педагогічного дослідження; необхідними бачаться уміння визначати та формувати основні категорії педагогічного дослідження, встановлювати взаємозв'язок між основними педагогічними категоріями та використовувати комплексні методи педагогічного дослідження.

Як результат, набутий професійний досвід узагальнюється у ході написання бакалаврської кваліфікаційної роботи, у якій студент самостійно обґрунтовує проблеми досліджуваних педагогічних процесів чи явищ, усвідомлюючи необхідність їх вирішення у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Таким чином, логічне поєднання різних видів практики слугує необхідною умовою для повноцінного формування конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання, а соціальне партнерство ВНЗ і професійних навчальних закладів у цьому процесі надає максимальні ресурси для поступового розвитку компонентів досліджуваного явища: ціннісно-мотиваційного, компетентісно-діяльнісного й особистісно-рефлексивного.

У даному контексті важливими є міркування Н. Креденець, котра зазначає, що учасниками практичного навчання здебільшого є студенти юнацького віку, які навчаючись, переходять у "фазу зрілості". Важливо на цьому етапі вміло провести адаптацію студента до нового професійного середовища, забезпечити його "входження" у майбутню професію при поєднанні загальної, професійної та практичної підготовки. У процесі праці відбувається соціалізація особистості, що супроводжується переосмисленням життєвих цінностей, плануванням майбутнього, набуттям життєвого досвіду задля досягнення професійної майстерності [2, 285–286].

Рівень задоволення потреб педагога професійного навчання у розвитку професіоналізму, а відтак і розвитку конкурентоздатності у професійній діяльності є взаємозалежним із конкурентоспроможністю установи, де навчається чи планує працювати майбутній фахівець.

Суть конкуренції як соціально-економічного явища приводить до змагальності навчальної, навчально-практичної, практичної діяльності ВНЗ в умовах соціального партнерства. Прагнення ВНЗ брати участь у конкурентних взаєминах, перемагати в пошуку соціальних партнерів

для удосконалення власного розвитку, підвищення престижності й надання якісних освітніх послуг забезпечується першочергово високою вмотивованістю молоді до набуття навичок конкурентоздатності, які є особистісно значимими.

Передумовами пошуку дієвих механізмів зовнішньої (між освітніми установами) конкурентоспроможності й особистісної конкурентоздатності бачаться сучасні тенденції модернізації педагогічної освіти в контексті Болонського процесу: розвиток сучасної системи безперервної освіти; підвищення якості професійної освіти; створення умов для розвитку конкурентоздатності особистості в процесі вдосконалення вітчизняної системи освіти; підвищення інвестиційної привабливості сфери освіти тощо. Опорою у формуванні ефективного ринку освітніх послуг є нові наукові підходи (компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, міжкультурний та ін.) і принципи. Трансформація загальнодидактичних принципів через приведення їх змісту відповідно до потреб освіти конкурентоспроможності, так і особистості в досягненні належного рівня сформованості конкурентоздатності зумовлює появу й необхідність дотримання принципів система соціального партнерства, до яких належать: спільне планування, спільна оцінка діяльності, побудова взаємодії на довірі, відкритості дій, задумів, оперативний та достатній обмін інформацією, відповідальність перед собою та партнерами за всі свої дії тощо [1, 614].

У сучасних умовах реалізації стратегічних завдань державної політики соціального партнерство в галузі освіти набуває нового змісту, що й розширює механізми регулювання соціально-партнерських взаємин новими принципами багатостороннього співробітництва, сприятливими для формування конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання.

Ключовими загальнодидактичними принципами, ефект використання яких є суттєвим у формуванні конкурентоздатності студентів в умовах соціального партнерства, виступають: принцип зв'язку теорії навчання з практикою, принцип безперервності, принцип гнучкості, принцип науковості та доступності, принцип систематичності й послідовності, принцип індивідуалізації, принцип диференціації. Разом із загальнодидактичними принципами на часі важливими для формування конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання бачаться: принцип зовнішньоекономічної інтеграції, принцип партнерства і співро-

бітництва, принцип змагальності (агоністики), принцип професійної мобільності, принцип інформатизації, принцип міждисциплінарної інтеграції, принцип рефлексивності, принцип інноваційності.

Отож формування конкурентоздатності майбутнього педагога професійного навчання за спеціальністю 015 "Професійна освіта (Комп'ютерні технології)" забезпечується у процесі виконання конкретними ВНЗ освітньо-професійної програми, що охоплює широке коло сучасних інноваційних векторів розвитку теорії і практики професійної освіти й формує актуалізовану прикладну практико-орієнтовану базу для проведення педагогічної діяльності.

В умовах соціального партнерства формування конкурентоздатності майбутнього фахівця здійснюється у спільній діяльності зацікавлених соціальних установ у досягненні якісної підготовки майбутнього трудового потенціалу. При цьому така діяльність є плановою і спрямована на виконання програм різних видів практики на базі професійних навчальних закладів, а також може бути ситуативною й передбачає участь представників соціального партнерства у спеціальних тематичних заходах та акціях.

Соціальний діалог між установами, які надають освітні послуги, і тими, що прагнуть бути конкурентоспроможними в соціально-економічному середовищі, має бути спрямований на підготовку конкурентоздатних кадрів у створених умовах не для обслуговування структур, а розвитку в них самої особистості як професіонала. Для забезпечення такої трансформації ВНЗ, де здійснюється підготовка майбутніх педагогів професійного навчання, має бути відповідна практико-орієнтована сфера.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зазначимо, що особливостями формування конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах соціального партнерства є створення практико-орієнтованого середовища у вищому навчальному закладі на основі соціального партнерства, яке має ґрунтуватись на сучасних інноваційних підходах і принципах та забезпечувати здатність освітнього закладу швидко трансформуватись відповідно до потреб особистості, соціокультурного середовища, суспільства. У взаємодії із соціальними партнерами необхідними є реалізація принципів наступності й безперервності у професійній підготовці, варіативності та інтегрованості,

відкритості й гнучкості для вирішення навчально-виховних завдань у найбільш сприятливих умовах для саморозвитку та професійного зростання конкурентоздатних особистостей.

Подальшого дослідження потребує визначення й обґрунтування педагогічних умов формування конкурентоздатності майбутніх педагогів професійного навчання, реалізація яких забезпечить позитивну динаміку рівнів сформованості досліджуваного явища у практико-орієнтованому середовищі вищого навчального закладу, що функціонує за всебічної партнерської підтримки соціальних партнерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Креденець Н. Д. Формування професійної компетентності молодших спеціалістів легкої промисловості: теоретичні та методичні засади: (на матеріалі вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації) : [монографія] / Неля Дмитрівна Креденець ; за ред. Н. Г. Ничкало. – НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2015. – 384 с.
3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2015 р. № 266 // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал // Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46971/. - Зарядок з екрана.
4. Сулима Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 / Сулима Тетяна Сергіївна ; Ін-т проф. освіти НАПН України. – Київ, 2014. – 235 с.
5. Сушенцева Л. Л. Вплив професійної мобільності на конкурентоздатність фахівця на сучасному ринку праці / Л. Л. Сушенцева, О. О. Сушенцев // Молодий вчений. – 2016. – № 4 (31). – С. 568–572.
6. Шамков Н. А. Педагогические основы производственной практики учащихся ПТУ / Н. А. Шамков. – М. : Высшая школа, 1989. – 80 с.

Стаття надійшла 3.01.2017 р.